

सर्वोच्च अदालत, विशेष इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री रामकुमार प्रसाद शाह
माननीय न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल
आदेश

070-WS-0035

विषय : उत्प्रेषण समेत ।

धादिङ्ग जिल्ला, सल्यानटार गा.वि.स.वडा नं.९ स्थायी ठेगाना भई काठमाडौं
जिल्ला, का.म.न.पा.वडा नं.११ बस्ने अधिवक्ता राजन बुर्लाकोटी-----१ रिट निवेदक

विरुद्ध

नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्, कुपण्डोल, ललितपुर-----१ प्रत्यर्थी

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७(१) बमोजिम पर्न आएको
प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ ।

नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० मा परिषद्ले कानून
व्यवसायीको प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिहरुको लगत अद्यावधिक गरी राख्ने प्रावधान उल्लेख
गरिएको छ । सो दफाले कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिहरु मध्ये अद्यावधि
गर्ने प्रयोजनको लागि कानून व्यवसायमा रहेका वा नरहेका, नेपाल वार एशोसियसनको
कुनै पनि इकाइको सदस्यता लिएका वा नलिएका, स्वदेशमा रहेका वा विदेशमा रहेका
कसैलाई पनि अन्य कुनै पनि आधारमा भेदभाव गरेको छैन । नेपाल कानून व्यवसायी
परिषद् ऐन, २०५० को दफा २७ ले सो ऐनको उद्देश्य पूरा गर्नको लागि नियम बनाउने
अधिकार नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्लाई दिएको छ । तर नेपाल कानून व्यवसायी

परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) मा कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिकले लगत अद्यावधिक गर्नको लागि पहिलो पटक आफू सदस्य रहेको बार इकाइमार्फत् निवेदन दिनु पर्ने थप आधारहरु उल्लेख गरिएको छ । ऐनको उद्देश्य पूरा गर्न बनेको नियमले थप आधारहरु तोकेमा ऐनको विपरित हुने र त्यस्तो प्रावधान अमान्य र बदर घोषित हुने नजिर सम्मानित सर्वोच्च अदालतले यसअघि नै प्रतिपादन (ने.का.प.२०५१ अंक ९ नि.नं.४९७० पृ.६७५) गरिसकेको छ । यसैगरी ऐन अन्तर्गत बनाइने नियममा कुनै पनि कुरा ऐनको क्षमता र परिधिभन्दा बढी हुन सक्दैन भन्ने कानूनी सिद्धान्त समेत सर्वोच्च अदालतले प्रतिपादन (ने.का.प.२०५१ अंक ८ नि.नं.४९५५ पृ.६०९) गरेको छ । अतः नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) अमान्य र बदरभागी छ ।

संघ र संस्था खोल्ने स्वतन्त्रता नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(घ) ले सुरक्षित गरेको छ । कुनै पनि संघ संस्थाको सदस्य हुने वा नहुने कुरा व्यक्तिगत स्वतन्त्रताको विषय हो । कानून व्यवसायीको लगत अद्यावधिक गराउन नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइमार्फत् निवेदन दिनको लागि निश्चित शुल्क तिरेर सम्बन्धित इकाइको सदस्यता लिनु पर्दछ । कानून व्यवसाय गर्नको लागि प्रचलित कानूनबमोजिम योग्य भइसकेको र कानून व्यवसायको लागि इजाजतपत्र पनि प्राप्त गरी सकेको कानून व्यवसायीलाई आफ्नो लगत अद्यावधिक गराउनको लागि नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइमार्फत् निवेदन दिन बाध्य पारिने हो भने कानून व्यवसायीहरु यस्तो संस्थाको सदस्य हुन बाध्य हुन्छन् र त्यसबाट उनीहरुको व्यक्तिगत स्वतन्त्रतामा बन्देज लाग्नेछ । कुनै पनि व्यक्तिलाई कुनै पनि संगठनमा लाग्न बाध्य गराउन नहुने कुरा Customary International Law को रुपमा मान्यता प्राप्त मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ को धारा २०(२) मा प्रष्ट रुपमा उल्लेख गरिएको छ । संविधानको धारा १२(३)(घ) ले सुरक्षित गरेको स्वतन्त्रताको अधिकारलाई कुण्ठित गर्ने किसिमले कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को

उपनियम (२) जारी गर्ने अधिकार प्रत्यर्थीलाई छैन । यसरी संविधानको धारा १२(३)(घ) को विपरित हुने गरी बनाइएको सो उपनियम Doctrine of Ultra Vires बमोजिम अमान्य र बदरभागी छ ।

संविधानको धारा ३०(२) ले प्रत्येक कामदार र कर्मचारीलाई आ-आफ्ना हित रक्षाको निमित्त ट्रेड युनियन खोल्ने र संगठित हुने हक सुनिश्चित गरेको छ । नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइमा आवद्ध हुन नचाहने कानून व्यवसायीलाई अन्य संगठन खोल्ने र संगठित हुने अधिकार संविधानले सुरक्षित गरेको छ । नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) अनुसार कानून व्यवसायीको लगत अद्यावधिक गर्नको लागि नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइकै सिफारिस आवश्यक पर्दछ । सो उपनियम अनुसार नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइ बाहेक कानून व्यवसायीले स्थापना गरेका वा गर्न सक्ने अन्य कुनै पनि संगठनको सिफारिसमा लगत अद्यावधिक गर्न सकिँदैन । यसरी सो उपनियमले नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइ बाहेक अन्य संगठनको परिकल्पना नगरेको हुँदा निवेदकजस्ता कानून व्यवसायीलाई आफ्नो हित रक्षा गर्ने अन्य कुनै संगठन खोल्ने र संगठित हुने संविधान प्रदत्त हकमा बाधा पुऱ्याएको छ ।

तसर्थ, नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) मा रहेको प्रावधान नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० को क्षमता र परिधिभन्दा बाहिर भएको र सो प्रावधान नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(३)(घ) तथा धारा ३०(२) सँग बाभिएको हुनाले संविधानको धारा १०७ बमोजिम सो उपनियम बदर र अमान्य घोषित गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोरा रिट निवेदन ।

यसमा के कसो भएको हो, निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो, यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिनभित्र लिखित जवाफ लिई आफै वा आफ्नो प्रतिनिधिद्वारा उपस्थित हुनु भनी रिट निवेदनको एकप्रति

नक्कल साथै राखी विपक्षीलाई सूचना पठाई लिखित जवाफ आएपछि वा अवधि नाघेपछि नियमबमोजिम पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।८।२३ को आदेश ।

नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐनको उद्देश्य पूरा गर्ने प्रयोजनार्थ परिषद्ले आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ बनाएको हो । यो नियमावलीले परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था व्यवस्थित ढंगले संचालन गर्ने सवालमा कार्यविधि सम्बन्धी आवश्यक नियमहरूको व्यवस्था गरेको छ ।

आन्तरिक कार्य व्यवस्था नियमावली, २०५५ को नियम १३(२) ले गरेको व्यवस्था कानून व्यवसायीहरूको लगत अद्यावधिक बनाउने प्रयोजनसँग सम्बन्धित छ । यो व्यवस्था कानून व्यवसायीहरूको अभिलेख चुस्तदुरुस्त, सहज, व्यवस्थित र वैज्ञानिक ढंगले राख्न तथा कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिहरू कुन बार इकाइमा सदस्यको रूपमा आबद्ध छन भनी यथार्थ जानकारी लिने कुरासँग सम्बन्धित छ । नियमावलीको यो व्यवस्थाले विपक्षी रिट निवेदकको नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइमा सदस्य हुन पाउने अधिकारको सम्मान गरेको छ ।

आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३(२) को व्यवस्था नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० तथा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(घ) र धारा ३०(२) सँग बाभिएको भन्ने विपक्षीको रिट निवेदनको कानूनी तथा संवैधानिक हैसियत छैन । विपक्षीले आधार लिनु भएको अन्तरिम संविधानका धाराहरू यो रिट निवेदनमा प्रासंगिक देखिँदैनन् भने अर्का तर्फ निजले उल्लेख गर्नु भएका नजीरहरू नियमावलीको निर्माण हुनुभन्दा अगाडिका हुन् । कानून व्यवसायीको लगत अद्यावधिक बनाउने प्रयोजनको लागि कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिकले पहिलो पटक आफू सदस्य रहेको बार इकाइमार्फत् र बार इकाई गठन भई नसकेको जिल्लामा कानून व्यवसाय गर्ने व्यक्तिले भने परिषद् समक्ष निवेदन गर्नुपर्ने भन्ने आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावलीको नियम १३(२) को व्यवस्था विपक्षीले उल्लेख गर्नु भएको ऐनको दफा अन्तरिम संविधानको धाराहरूसँग बाभिएको छैन । उक्त व्यवस्थाले संगठन खोल्ने र संगठित हुने

विपक्षी समेतको संविधान प्रदत्त हकमा अनुचित बन्देज वा बाधा पुऱ्याएको छैन । आन्तरिक कार्यव्यवस्था संचालन नियमावलीको नियम १३(२) को व्यवस्था ऐनको दफा २० को क्षेत्राधिकार र क्षमताभन्दा बाहिर छैन । नियमावलीको व्यवस्थाले ऐनद्वारा प्रदत्त अधिकारको सर्वमान्यतामा कुनै प्रतिकूल प्रभाव पारेको छैन । कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र प्राप्त रिट निवेदकजस्तो व्यक्तिप्रति भेदभावजन्य व्यवहार समेत गरेको छैन । कानून व्यवसायीको कार्यालय दर्ता र संचालन नियमावली, २०६९ को नियम ३(१) ले कानून व्यवसायीको कार्यालय दर्ताको लागि आफू कार्यरत रहेको बार इकाइमार्फत परिषद्मा निवेदन दिनुपर्ने समेतको व्यवस्था गरी कानून व्यवसायीलाई बार इकाइप्रति बढी जिम्मेवारी बनाएको देखिन्छ । अतः विपक्षीको रिट निवेदन जारी हुने नभई खारेजभागी छ, खारेज गरी पाउँ भन्ने नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को लिखित जवाफ

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको मिसिल अध्ययन गरी निवेदक तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका निवेदक विद्वान् अधिवक्ता श्री राजन बुर्लाकोटी तथा विद्वान् अधिवक्ता श्री अपूर्व खतिवडाले कानून व्यवसाय गर्नको लागि प्रचलित कानूनबमोजिम योग्य भइसकेको र कानून व्यवसायको लागि इजाजतपत्र पनि प्राप्त गरी सकेको कानून व्यवसायीलाई आफ्नो लगत अद्यावधिक गराउनको लागि नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइमार्फत निवेदन दिन बाध्य पारिने हो भने कानून व्यवसायीहरु यस्तो संस्थाको सदस्य हुन बाध्य हुन्छन् जुन संस्था राजनीतिभन्दा भिन्न छैन र त्यसबाट स्वतन्त्र रूपमा राजनीतिबाट टाढा रहन खोज्ने उनीहरुको व्यक्तिगत स्वतन्त्रतामा बन्देज लाग्नेछ । कुनै पनि व्यक्तिलाई कुनै पनि संगठनमा लाग्न बाध्य गराउन नहुने कुरा Customary International Law को रूपमा मान्यता प्राप्त मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ को धारा २०(२) मा प्रष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको छ । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(घ) ले सुरक्षित गरेको स्वतन्त्रताको अधिकारलाई कुण्ठित गर्ने किसिमले कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था सञ्चालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) जारी गर्ने अधिकार प्रत्यर्थीलाई छैन । यसरी संविधानको धारा १२(३)(घ)

को विपरित हुने गरी बनाइएको सो उपनियम Doctrine of Ultra Vires बमोजिम अमान्य र बदरभागी छ । सर्वोच्च अदालतले -“नियमावली आफैँमा स्वतन्त्र र स्वावलम्बी हुन सक्तैन । ऐन अन्तर्गत बनाइने नियममा कुनै पनि कुरा ऐनको क्षमता र परिधि भन्दा बढी हुन सक्तैन । व्यवस्थापिकाद्वारा निर्धारण नै नगरिएको उद्देश्यलाई नियमद्वारा ग्रहण गर्न र लागू गर्न नमिल्ने” भनी वसन्त बहादुर श्रेष्ठ वि. मन्त्रिपरिषद् ने.का.प. २०५१ अंक ८ नि.नं. ४९५५ पृ. ६०९ मा र “ऐनको उद्देश्य पुरा गर्न बनेको नियमले थप आधारहरू नियममा तोक्दछ भने त्यस्ता आधारहरू ऐन विपरीत हुन्छ र मान्य र सदर रहन सक्ने अवस्था नरहने” भनी बालकृष्ण न्यौपाने वि. मन्त्रिपरिषद् ने.का.प. २०५१ अंक ९ नि.नं. ४९७० पृ. ६७५ को मुद्दामा सिद्धान्त प्रतिपादन गरिसकेको सन्दर्भमा पनि प्रस्तुत आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० को क्षमता र परिधिभन्दा बाहिर भएको र कारण संविधानको धारा १२(३)(घ) तथा धारा ३० सँग बाझिएको हुँदा सो उपनियमा बदर र अमान्य हुनुपर्छ भनी बहस गर्नु भयो । प्रत्यर्थी नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री लक्ष्मीप्रसाद मैनालीले आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३(२) ले गरेको व्यवस्था कानून व्यवसायीहरूको लगत अद्यावधिक बनाउने प्रयोजनसँग सम्बन्धित छ । यो व्यवस्था कानून व्यवसायीहरूको अभिलेख चुस्तदुरुस्त, सहज, व्यवस्थित र वैज्ञानिक ढंगले राख्न तथा कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिहरू कुन बार इकाइमा सदस्यको रूपमा आबद्ध छन् भनी यथार्थ जानकारी लिने र बार एकाइप्रति जिम्मेवार बनाउने कुरासँग सम्बन्धित छ । जसले गर्दा विपक्षी रिट निवेदकको नेपाल बार एसोसिएसनको इकाइमा सदस्य हुन पाउने अधिकारको सम्मान गरेको हुँदा रिट खारेज गरी पाउँ भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनीयो ।

यसमा नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) मा रहेको प्रावधान नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० को क्षमता र परिधिभन्दा बाहिर भएको र

सो प्रावधान नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धार १३(३)(घ) तथा धारा ३०(२) सँग बाभिएको हुनाले संविधानको धारा १०७ बमोजिम सो उपनियम बदर र अमान्य घोषित गरी पाउँ भन्ने निवेदन दावी तथा नियमावलीको उक्त व्यवस्था कानून व्यवसायीहरुको लगत अद्यावधिक बनाउने प्रयोजनसँग सम्बन्धित छ । यो व्यवस्था कानून व्यवसायीहरुको अभिलेख चुस्तदुरुस्त, सहज, व्यवस्थित र वैज्ञानिक ढंगले राख्न तथा कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिहरु कुन बार इकाइमा सदस्यको रुपमा आबद्ध छन भनी यथार्थ जानकारी लिने कुरासँग सम्बन्धित रहेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने लिखित जवाफ र दुवै पक्षका विद्वान् कानून व्यवसायीहरुको बहस समेतलाई ध्यानमा राखी निर्णयतर्फ विचार गर्दा निम्न प्रश्नहरुको सन्दर्भमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

(क) नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) क मा रहेको प्रावधान नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० को क्षमता र परिधिभन्दा बाहिर भएको हो होइन ?

(ख) ऐ ऐ नियम १३(२) को प्रावधान नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(घ) तथा धारा ३०(२) सँग बाभिएको छ छैन ?

(ग) निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी हुने हो होइन ?

पहिलो प्रश्नतर्फ विचार गर्दा कानून व्यवसायी परिषद् नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० द्वारा एउटा स्वायत्त संस्थाको रुपमा स्थापित निकाय भएको पाईन्छ । यसले कानून व्यवसायलाई कसरी नियमन गर्ने, राज्यमा के कुन तहका कानून व्यवसायीको के कति संख्यामा राख्ने, कानूनी जनशक्तिको विकास र क्षमता अभिवृद्धि कसरी गर्ने, कुन मिति र समयसम्म कुन तहको कानून व्यवसायीको दर्ता गर्ने वा नगर्ने, कसरी कानून व्यवसायी पेशालाई योग्य, दक्ष, निपूण र सक्षम बनाउने भन्ने जस्ता नीतिगत कुरालाई व्यवस्थित गर्न नेपाल सरकारले नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० बनाई लागू गरेको देखिन्छ । ऐनको प्रस्तावनामा “कानून व्यवसायीहरुको हक

हितको संरक्षण गरी समाज प्रति बढी जिम्मेवारी पूर्ण सेवा सञ्चालन गर्न नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को स्थापना र व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले ” ऐन लागू गरेको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ ।

ऐनको दफा २७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी परिषद्ले नियम बनाएको भन्ने परिषद्को लिखित जवाफ रहेको सन्दर्भमा त्यसरी नियम बनाउँदा कुन कुन क्षेत्र तथा विषयलाई समेटी नियमावली बनाउन पाउने रहेछ भन्ने सन्दर्भमा उक्त दफामा रहेको व्यवस्था यहाँ उल्लेखन हुन सान्दर्भिक देखिन आउँछ ।

दफा २७. नियम बनाउने अधिकार : (१) यस ऐनको उद्देश्य पूरा गर्न परिषद्ले नियम बनाउन सक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा कुनै प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी परिषद्ले खास गरी देहायका विषयहरूमा नियम बनाउन सक्नेछ :

- (क) कानून व्यवसायीको पेशागत आचार संहिता,
- (ख) आचार संहिता उल्लंघन सम्बन्धी उजुरीको सुनुवाई तथा अन्य कार्यविधि,
- (ग) परिषद्को आन्तरिक कार्यविधि,
- (घ) परिषद् अन्तर्गत गठित विभिन्न समितिहरूको कार्यविधि,
- (ङ) पार्षद्को अयोग्यताको प्रश्न ठहर गर्ने व्यवस्था,
- (च) कानून व्यवसायीमा दरिन दिइने निवेदन दस्तुर र दर्ताको प्रमाणपत्र शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था,
- (छ) परिषद्का कर्मचारीको नियुक्ति र सेवा सम्बन्धी व्यवस्था,
- (ज) परिषद्को कोष, हिसाब किताब र लेखापरीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था,
- (झ) अड्डा अदातलमा लेखापढी गर्न प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिले गर्न पाउने काम र पालना गर्नु पर्ने शर्त सम्बन्धी व्यवस्था ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख) र (झ) अन्तर्गत परिषद्ले बनाएका नियमहरू सर्वोच्च अदालतबाट स्वीकृत भएपछि मात्र लागू हुनेछन् ।

ऐनको उद्देश्य पूरा गर्नको लागि नेपाल कानून व्यवसायी परिषदलाई नियम बनाउने सन्दर्भमा उपरोक्त बमोजिमको अधिकार दिएको देखिन्छ । तर परिषदले बनाएका नियमहरु सर्वोच्च अदालतबाट स्विकृत भएपछिमात्र लागू हुने कुरा उक्त ऐनमा नै स्पष्ट किटान गरिएको देखिन्छ । सोही प्रकृयाको अवलम्बन गरी परिषदले आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ समेत बनाई कार्यान्वयनमा ल्याएको भन्ने सन्दर्भमा कुनै विवाद भएन ।

नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५० को दफा २० को उपदफा (१) बमोजिम परिषदले कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र पाएका व्यक्तिहरुको लगत राख्ने तथा उपदफा (२) बमोजिम लगतलाई अद्यावधिक गर्ने समेतको व्यवस्था गरेको पाइन्छ । ऐनको उक्त प्रावधान हेर्दा त्यसरी लगत राख्ने र अद्यावधिक गर्ने कुरा परिषद्को मुख्य जिम्मेवारी अन्तर्गत तोकिएको मान्नुपर्ने हुन्छ । यस प्रयोजनको लागि परिषद्मा प्राप्त हुन आएका लगत वा अद्यावधिकताको विवरणलाई जाँचबुझ गर्दा अन्यथा देखिएमा बाहेक त्यस्तो लगत विवरणलाई परिवर्तन गर्न वा अद्यावधिक नगरी यत्तिकै राखी राख्न कानूनतः मिल्ने देखिन आउँदैन ।

ऐनको सोही दफालाई आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ ले थप स्पष्ट गर्दै उपनियम (१) अन्तर्गत प्रत्येक पाँच वर्षमा कानून व्यवसायीहरुको लगत अद्यावधिक बनाइने छ भन्ने व्यवस्था गरिएको र उपनियम (२) मा कानून व्यवसायीको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको नेपाली नागरिकले पहिलो पटक आफू सदस्य रहेको बार एकाई मार्फत् निवेदन दिनु पर्नेछ । बार एकाई गठन भई नसकेका जिल्लामा कानून व्यवसाय गर्ने व्यक्तिले भने परिषद्मा निवेदन गर्नुपर्नेछ भन्ने समेत व्यवस्था गरेको देखिन्छ । जुन व्यवस्थाले संविधानको धारा १२(३)(घ) ले सुरक्षित गरेको स्वतन्त्रताको अधिकारलाई कुण्ठित गरेको भन्ने निवेदन भनाई रहेको सन्दर्भमा हेर्दा, उक्त व्यवस्था हेर्दा सामान्य रुपमा कानून व्यवसायीहरुको लगत अद्यावधिक गर्दा पहिला पटक आफू सदस्य रहेको बार एकाईमार्फत् निवेदन दिनु पर्ने गरी व्यवस्था गरेको सम्म देखिन्छ । सोको प्रयोजन जुन एकाईमा रही व्यवसाय गरेको हो सो एकाईमार्फत् आउँदा विवरण

अद्यावधिक गर्न सजिलो होस् भन्ने उद्देश्य राखेको बुझिन आउँछ । त्यस्तो व्यवस्था मूलतः परिषद्लाई मात्र नभई कानून व्यवसायी स्वयंहरूको सहजिकरणको प्रयोजनको लागि गरेको भन्ने लिखित जवाफबाट देखिईरहेकोमा त्यसमा विमती हुनुपर्ने अवस्था देखिएन ।

निवेदकले प्रश्न उठाएभैं खास अवस्थामा पहिलो पटक आफू सदस्य रहेको बारसँग कुनै व्यवसायीले आवद्ध हुन कुनै कारणले नसकी वा आवद्ध हुन नचाहँदा वा अन्यत्र कतै कानून व्यवसाय गरेको अवस्था पनि रहन सक्ने हुँदा परिषद्ले कल्पना गरेजस्तो सबै कानून व्यवसायी कुनै न कुनै बारमा आवद्ध हुन्छन् नैं भनी सम्बन्धित बार एकाईमार्फत् अद्यावधिकको निवेदन दिन नसकेको अवस्था नरहला भन्न सकिँदैन । यी अवस्थाको परिकल्पना गर्न नसकेकै कारण त्यस्ता कानून व्यवसायीले आफ्नो व्यवसाय गर्ने हक तथा सो व्यवसाय गर्ने सिलसिलामा फर्म दर्ता गर्ने लगायतका व्यवसायसँग सम्बद्ध रहने कतिपय कुराहरू बाट वञ्चित हुने सम्मको अवस्था आउन सक्ने देखिएकोले प्रमाणिकरण जस्ता कुराको सहजिकरणको सुविधालाई मात्र आधार बनाएको भन्ने लिखित जवाफ तथा प्रत्यर्थी तर्फका विद्वान कानून व्यवसायीको वहस जिकीरबाट सन्तुष्ट हुन सक्ने अवस्था देखिएन । तथापी ऐनको दफा २० ले लगत र अद्यावधिक व्यवस्था गरेको र उक्त व्यवस्थालाई थप प्रष्ट गर्ने नियमावलीको नियम १३(२) को व्यवस्था कानून व्यवसायीले आफ्नो व्यवसाय गर्ने हकको सीमा वा सो सिलसिलामा बाधा व्यवधान नैं गर्ने कानूनी व्यवस्थाको रुपमा भने हेर्न नसकिने हुनाले ऐनले दिएको अधिकार क्षमता र परिधि भन्दा बाहिर गएको भनी गएको भनी अर्थ गर्न मिल्ने देखिएन ।

नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था संचालन नियमावली, २०५५ को नियम १३ को उपनियम (२) को प्रावधान नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(घ) तथा धारा ३०(२) सँग बाझिएको छ छैन भन्ने दोस्रो प्रश्नतर्फ विचार गर्दा, परिषद्ले लागू गरेको आन्तरिक कार्य व्यवस्था सञ्चालन नियमावली, २०५५ को नियम १३(१) र (२) ले मौलिक रुपमा कानून व्यवसायीको लगत संकलन र अद्यावधिक गर्ने कुराको व्यवस्था गरेको देखिन्छ । उक्त व्यवस्थाले कानून व्यवसायीको रुपमा दरिने

अधिकार र पेशा तथा रोजगार गर्ने स्वतन्त्रतामै सारतः असर परेको भन्न त्यस्तो स्पष्ट कानूनी व्यवस्था भएको नदेखिँदा निवेदकको भनाई उपयुक्त देखिन आएन । कानून व्यवसायीलाई आफ्नो पेशा वा व्यवसाय गर्न प्रत्यक्ष रुपमा बन्देज लगाएको अवस्था वा निषेधात्मक शर्त निर्धारण गरेको भन्ने स्पष्ट आधार देखिँदैन । नियमावलीको उक्त व्यवस्थाको सम्बन्धमा कानून व्यवसायी परिषद् ऐनले दिएको अधिकार, क्षमता र परिधि भन्दा बाहिर गएर बनेको छु भनी अर्थ गर्न मिल्ने देखिएन भनी माथीको प्रकरणमा व्याख्या भैसकेको अवस्था हुँदा सोही आधार कारणबाट आन्तरिक कार्य व्यवस्था सञ्चालन नियमावली, २०५५ को नियम १३(२) को प्रावधान नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३)(घ) तथा धारा ३०(२) सँग बाझिएको भनी मान्न मिल्ने नदेखिँदा उत्प्रेषणको आदेश जारी गर्न मिलेन प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ठहर्छ ।

रिट निवेदन खारेज भएतापनि निवेदकले उठाएका विषय अर्थात् परिषद्को आन्तरिक कार्य व्यवस्था सञ्चालन नियमावली, २०५५ को नियम १३(१) र (२) ले परिकल्पना गरेका परिस्थिति बाहेकको अवस्थाहरु पनि नरहने भन्न नसकिने हुन्छ । निवेदकले आफ्नो निवेदनमा खुलाएका अवस्थाहरु जस्तैः खास अवस्थामा पहिलो पटक आफू सदस्य रहेको बारसँग कुनै व्यवसायीले आवद्ध हुन कुनै कारणले नसकेको वा कुनै बार ईकाइमा आवद्ध हुन नचाहेको वा अन्यत्र कतै कानून व्यवसाय गरेको आदि जस्ता अवस्थाहरु पनि रहन सक्ने देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा परिषद्ले कानून व्यवसायीको विवरण अद्यावधिक गर्दा अनिवार्य रुपमा कुनै बार ईकाईकै सिफारिस अनिवार्य हुन्छ भनी अर्थ गर्दा त्यस्ता कानून व्यवसायीले आफ्नो व्यवसाय गर्ने हक तथा सो व्यवसाय गर्ने सिलसिलामा फर्म दर्ता गर्ने लगायतका व्यवसायसँग सम्बद्ध रहने कतिपय कुराहरु बाट वञ्चित हुने सम्मको अवस्था आउन सक्ने देखियो । तसर्थ संविधानले दिएको व्यवसायिक हकमा अनुचित बन्देज वा व्यवसाय संचालनमा अवरोध गर्ने प्रत्यक्ष वा परोक्ष कुनै पनि अवरोधहरु रहन दिन वान्छनिय नभएकोले कुनै कानून व्यवसायीले कुनै बार ईकाईको सिफारिस विना सिधै नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् समक्ष नियम १३(२) बमोजिम लगत अद्यावधिकको लागी निवेदन/फाराम बुझाउन वा अद्यावधिक गर्न आवश्यक प्रमाण

सहित निवेदन दिन आएमा परिषद्ले आफूसँग भएको विवरण अनुसार मुनासिव ठहरिएमा त्यस्तो लगत संकलन तथा अद्यावधिक जो जे गर्नु पर्ने हो गरी दिनु , बार इकाईमार्फत् अद्यावधिक गर्न नआएको कारणले मात्र सो प्रकृत्यामा अवरोध नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षी नेपाल कानून व्यवसायी परिषद्को नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने ठहर्छ । सोको जानकारी विपक्षीलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाईदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छौं ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इति सम्वत् २०७१ साल जेष्ठ २९ गते रोज ५ शुभम् -----।

इजलास अधिकृत : ईश्वर पराजुली

कम्प्यूटर : अमिररत्न महर्जन